

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicti cladem Egypti, ob incolarum dissidium, et superba ac stulta consilia principum, quibus Pharaonem in bellum et cladem induerunt, vers. 11. Deinde, vers. 15, predicti salutem et gratiam, quam Egyptus afferet Christus: ita ut simul Egypti et Assyrii cum Iudeis in Christi cultum et Ecclesiam conspirent.

1. Onus Egypti. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Egyptum, et commovebuntur simulacra Egypti a facie ejus, et cor Egypti tabescet in medio ejus. 2. Et concurrent faciem Egypti adversus Egyptos: et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum. 3. Et dirumperetur spiritus Egypti in visceribus ejus, et consilium ejus precipitabo: et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos, et pythones, et ariolos. 4. Et tradam Egyptum in manu dominorum crudelium, et rex fortis dominabitur eorum, at dominus Deus exercitum. 5. Et arect aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccatur. 6. Et deficient flumina; attenuabuntur, et siccatur rivi agerum. Calamus et juncus marcescet: 7. nudabitur alveus rivi a fonte suo, et omnis sementis irrigua siccatur, arect, et non erit. 8. Et moribuntur pescatores, et lugebunt omnes mitientes in flumen hamum, et expandentes rete super faciem aquarum emarcescant. 9. Confundentur qui operabantur liuum, pertentes et texentes subtilia. 10. Et erunt irrigui ejus flaccientia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendo pisces. 11. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetus Pharaoni: Filius sapientum ego, filius regum antiquorum? 12. Uhi nunc sunt sapientes tui? annuntianti tibi, et indicent quid cogitaverit Dominus exercitum super Egyptum. 13. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcueruntur principes Mephœos, decepserunt Egyptum, angulum populum ejus. 14. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: et errare fecerunt Egyptum in omni opere suo, sicut errat ebris et vobis. 15. Et non erit Egypto opus, quod faciat caput et caudam, incurvantem et refrangentem. 16. In die illa erit Egyptus quasi mulieres, et stupebunt, et timebunt a facie commotionis manus Domini exercitum, quam ipsi movebunt super eam. 17. Et erit terra Iuda Egypto in pavorem: omnis, qui illus fuerit recordatus, pavebit a facie consilii Domini exercitum, quod ipse cogitavit super eam. 18. In die illa erunt quinque civitates in terra Egypti, loquentes lingua Chanaan, et jurantes per Dominum exercitum: Civitas soli vocauerunt una. 19. In die illa erit altare Domini in medio terra Egypti, et titulus Domini iuxta terminum ejus 20. erit in signum, et in testimonium Domino exercitum in terra Egypti. Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantibus, et mittet eis salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos. 21. Et cognoscetur Dominus ab Egypto, et cognoscens Egyptum locutus est ad illa, et colent eum in hostiis et in muneribus: et vota vobebunt Domino, et s'ivent. 22. Et percutiet Dominus Egyptum plaga, et sanabit eam, et revertentur ad Dominum, et placabitur eis, et sanabit eos. 23. In die illa erit via de Egypto in Assyrios, et intrabit Assurum Egyptum, et Egyptius in Assyrios, et servient Egypti Assur. 24. In die illa erit Israel tertius Egyptio et Assirio: benedictio in medio terra, 25. cui benedixit Dominus exercitum, dicens: Benedictus populus meus Egypti, et opus manuum mearum Assurio: haretas autem mea Israel.

1. ONUS EGYPTI (1). — Mystic S. Bernardus, *De Orae Egypti*, serm. 5, se philosophat: (1) Si in priscis Egyptiorum historia reliquis, nobis servatis paucis quidem illis, circumspiciamus, ad quae

primitur, quo Egyptum Propheta docet esse puniendum.

Ecce DOMINUS ASCENDET SUPER NUBEM LEVEM. — Nubes
Symbolicæ et posties hoc dicitur: solent enim
Poetas, ut celeritatem et celestem majestatem,
robur, pugnam et victoriam Dei significant, di-
cere, Deum nubibus veli, nubibus insidere et
inequitare, quasi inde procellas, ventos, grandis-
tes et tonitrua in hostes jaculatur, &c. velit. It
facit Psaltes, Psalm. xvii, 11. Unde S. Athanasius,
lib. De Incarn. Verbi, legit, super nimbus levem (1).

Secundo, « nubes levis » significat exercitum
Assyriorum velocissimum, cuius quasi dux e
ductor fuit Deus, qui eos in Egyptios celerrima
et potentissime immisit, ut in terris nubis dense

nube reprobata Egyptiæ fata Noster in hoc carmine
resperxit, nihil commodius et facilis se nobis offerat,
quam tempus Assyriorum, que Herodotus, lib. II, cap.
caxxv et cit.; et Diidorus, lib. lib. I, cap. LVI. Tradunt
hi Egypti Sabacenos (ad Setthio) (quo regnante Semachoribus, Assyriorum rex, Egyptum invaserat), mortuo,
restituimus libertati, per biennium fuisse in statu ana-
chiae, qui tempore, pleia ad tumultus et caedes intestinas
conversa, duodecim dices primarios se ipsos, conju-
gatione inita, reges facisse, et Egypto inter se divisa, sta-
tum firmasse; sed cum duodecim illi reges per annos cu-
decem Egypto imperarent, orti juriis turbisque quin-
decim summanum rerum devolutum esset ad unum Psmme-
tichum. Hujus bellū civilis causam Diidorus inde repetit,
quod Psmmetichus Saltæ, cui martiriis Egypti ore
obligatus, aditum ad Egyptum liberum faciens Phenici-
bus et Græcos, magnasque sibi colligens opes, et amici-
tias etiam sibi comparatas exteriorum principum, reliqua-
rum Egypti regum in se concretaverit, invadiam, qui
primo ipsi intulerint bellum, ex quo, commiso ad Mem-
phim pœlio, vicerit abhierit Psmmetichus auxiliu Ionum
Caron, Graecorum, quos ipse conduxerat milites, adju-
tus. Turba hanc Egypti interna a vate nostro in hoc
carmine respici, praestantissimi jambodum viderunt in-
terpretes, quibus et nos accedere non dubitamus, cum
hac assidue hypodicta totum carmen clarior appareat
tigine. (Rosenmüller.)

Usque huc cum Rosenmüller sentire libet, sed ab eo
descire cogim, cum, assersens inuidisse bellum illud
Egyptorum civile cum, Manassæ inde dubitari posse-
dicit, utrum hoc carmen ab Isia ipso, an potius ab alio,
pano sorori, vate profectum sit, quia credibile est
illam adiuncere functione eius numerus propheticus, sub rege
Manesse. Misera ratio propter quam ipsa cum Eichorn, ista adjudicat et alii cuidam vati qui Manasse
regnare Egyptum adserit, hoc valicinum tribuit!

Sit igitur hoc argumentum sensu literalis proximo-
ris: sed quod non omnia quo hoc capitulo Egypto di-
cuntur, in Egyptum convenient, neque iuxta historiam
de provincia illa intelligenda sint, optimo probat S. Hieronimus in hoc loco. Non dubium autem quia in sensu
sublimiori haec propheta referenda sit ad necessitates spi-
rituales Egypti idolatriæ dedita, que vividus ante ad-
ventum Christi affigendatur, sed a quibus tum ipsum Egyptum,
tum alias gentes Salvator liberaturus veniebat.

Hanc prophetiam ab Isia editam esse sub fine domina-
tionis trium regiam familiaram, paulo ante Semachori-
cladi (715 ante Christum), rerum series nobis sus-
cit. Nam tunc regnum Egyptus ab hoste imminente

(1) Schegen fuisse cognitum omnibus quibus Egyptum per-
petrat et Egyptiorum Pharaon, satis verisimiliter fecit Gatterer, Welt-
geschichte in ihrem ganzen Umf., part. I, pag. 228, 229.

Nubes
levi-
tatis
void?
Nop-
per

fulmina, id est tela et sagittas, in *Egyptios* vibraret, eosque prosterneret. Ita S. Hieronymus, S. Thomas, Haymo, Hugo et Lyranus. Vastate fuit tempore non Trismegisti, sed Christi: fuit enim ipsa fuit imago eoli, et vita angelice, Dei que templum.

Heges. Allegoricus. S. Cyrilus, Hieronymus, Procopius, Theodoreitus hic, Eusebius, libro II *Demonstrat.* cap. iv, S. Athanasius, Augustinus, Bernardus, et alii quos citat Leo Castrius: Venit Christus in nube levi, vel, ut Aquila verit, in crastinatio *levi*, id est in corpore concepto de Spiritu Sancto, ex sacra Virgine Maria; sicut enim nubes ex spiritu et vapore terre generatur: sic Christi corpus formatum est ex Spiritu Sancto, et terrena substantia deitatis solem temperante, quo vectus est Christus puer, fugiens Herodem in *Egyptum*, quasi parvus pluviam, id est doctrinam spiritualis, qui paulo post *Egyptum* impluit tot sancta germina Monachorum, totque flores illustres Ecclesie Alexandrinae sub S. Marco, et deinceps.

Verg. Secundo, idem S. Hieronymus, Cyrilus, Procopius et S. Ambrosius, *Euchorat.* ad *Virgines*, docent *nubem levem* esse R. Virginem, cuius uultus Christus puer delatus est in *Egyptum*, ibique statim deorum simulacra confringit, ut S. Hieronymus et alii multi tradunt. Vide dicta *Jeremie* cap. xlii, in fine. Unde Palladius in *Lausia*, cap. lii, et Ruffinus, lib. II, cap. vii: «Vidimus, inquit, in Thebae in finibus Hermopolis templum, in quo ingresso urbem Salvatore ceciderunt omnia simulacra in faciem super terram.» Porro B. Virgo dicitur *nubes levi*, quia nullius concupiscentiae, aut conjugij onere prægravata, inquit S. Hieronymus, super omnes res terrenas, quasi nubes, ait Procopius, eminebat, mundumque suo peccatorum fenore et onere alleviabat. Hec non nobis pluit Christum, et per eum interna mentis nostrae humectat, ac concupiscentiam restinguat. Ita S. Ambrosius, lib. De *Instit. Virgini*.

Et hap- **tumus.** Tertio, Procopius per *nudem* accepit baptismum. Christus ergo primum ingressus est in *Egyptum* in nube levi, cum incarnatus corpore ex Virgine assumpto, ejus brachis veluti curru Cherubico eo delatus est. Postea vero ingressus est, veluti in nube gravius onerata, qua rōrum pluviamque baptismi oleston, post ascensionem in *Egyptios* effudit.

Egregie ergo solvit hospitium Christus *Egypto*, quando illa idolorum monstrosi superstitiose addicunt, ad Dei unius cultum salutemque traduxit, imo tot Religiosorum et virginum examina in ea erexit, ut dicit S. Chrysostomus, homil. 8

Egypt. In *Matt.*, *Egyptum* a Christo in paradisum esse conversans, ibique immensurabilis Angelorum certus in corporibus fulgere mortalibus: «Non ita variis, inquit, astrorum choris celum refelget, ut *Egyptus* immensus monachorum ac virginum distinguatur et illustratur habitaculis.» Mercurius Trismegistus apud S. Augustinum, lib. VIII De

Civitate, cap. xiv: «*Egyptus*, inquit, imago eori, imo totius mundi templum.» Hoc verum fuit tempore non Trismegisti, sed Christi: fuit enim ipsa fuit imago eoli, et vita angelice, Dei que templum.

Et c. aboveruntur simulacra Egypti, — q. d. Asyrii spoliabant et diripiunt tempora, deoque aureo et argenteo *Egyptorum*, eosque cum *Egyptis* in Babylonem captivos abducent, uti alii quos citat Leo Castrius: Venit Christus in nube levi, vel, ut Aquila verit, in crastinatio *levi*, id est in corpore concepto de Spiritu Sancto, docet Herodotus in *Euterpe*.

Allegoricus, idola *Egypti* corruerunt, cum Christus puer illam ingressus est, ut iam dixi: sed perfecti id Theodosius Imperator, qui in *Egypto* tempora Canopi, Isidi, Serapidis, et in toto orbe delubra idolorum evenerit, anno Christi 379. Vide Baronium. Rursum *Egyptus* est mundus, quem debellavit Christus, cum ejus idola, errores et vita per Apostolos dejecti et contriti: «*Egyptus* totus orbis intelligentia superstitionis et malitiosum elogio, » ait Tertullianus, lib. *Contra Iudeos*, cap. ix.

Et cor Egypti tabescet. — Vatablus, *lignos*, q. d. Sion certe tabescit, lignos et defluat eorum igne: ita animus et spiritus *Egyptorum* franguntur, mollescit et concidit eorum Assyriis et Babylonis.

2. ET CONCURRENT FACIA EGYPTIOS ADVERSUS EGYPTIOS. — Quia, cum Assyrii *Egyptum* invaderent, facta est inter *Egyptios* discordia, primo animorum, deinde potest: cum enim ali se Assyriis dedere, alii repugnare vellent, ora est inter eos sedito, ut mutua se cedere conseruentur.

REGNUM ADVERSUS REGNUM. — Septuaginta, *vix eti* *vix*, quod non bene vertit Interpres Bibliorum Regiorum, *lex contra legem*. Nam Septuaginta *vix* metonymice vocant provinciam, vel diocesum, que vulgo territorium, vel jurisdictione dicitur: hoc enim queque suas habet peculiares leges et iura. Ita ex Procopio et Epiphanio Leo Castrius. Unde Plinius, et ex Oretius in *Theatro nomos* interpretatur prefecturas, quas in *Egypto* Oretius numerat sexaginta sex (t).

5. ET ARESET AQUA DE MARI. — Scriptura *mare* vocat aquarum copiam. Nilus ergo hic vocatur *mare*; hic enim, nisi supra duodecim cubitos intumescat, et opuleat *Egypti agros*, fameret inducere *Egypto*, ut alibi dixi ex Plinio, lib. V, cap. ix, q. d. Inducere raritatem aquae Nilus, ut non exundet, itaque steriliterat et famera aferat *Egypto*. Addit S. Hieronymus: Naturale, inquit,

(1) Quando autem hoc impletum sit juxta l. *verbi*, Scriptura non commemorat (habet, ut supra diximus, ad quedam certa tempora regni *Egyptiaci* huc referri videantur); at juxta mysterium hoc illud est quod Dominus in Evang. iu dicibat futurum, et non semel factum scimus: «Insurge gens adversus gentem, etc. Frater in mortem tradet fratrem, et pater filium, etc. Igne enim et gladium misit Dominus in terram, » etc. (Pocockus)

est, ut Dei trahit gentis cladem sequantur siccitas et pestilenta, atque adversus peccatores omnium clementia deserviant (1).

Secundo, hec uti et sequentia usque ad vers. 11, accipi possunt metaphorice et figurate, scilicet ut in fluvio regnum, in rivis duces, in viro, calamo, junco, papyro, cunctam *Egypti* abundantiam et opes intelligamus, inquit S. Hieronymus, q. d. Hec omnia ab Assyris siccanda, id est vastanda et rapienda, sunt. Nominat calamum (id est arundinem et juncum, quia his abundat *Egyptus*, usque vestitur et ornatur in ripis Nili: atque ex his naves, vela, fines, stragula, chartam, quin et raccom ad eum conficit, teste Plinio lib. XIII, cap. xi). Sic ut ergo palma Indis est cornu copiae, omniaque eius cuppidata: ita calamus est *Egyptus* (2).

(1) Recte de his Jarchi: «Quoniam terra *Egypti* omnis utilitas venit per Nilum, neque enim ex descendit pluvia, sed Nilus ascensus irrigat eam (terram) per rivos, qui hominum manus facti sunt, ideo comparat panem quia terra illa affectum, aeratione rivotum.»

Et revera constat Nilus et *Egypti* haec inquinum piscium copia abundantia. «Recordamus, inquit Heleni, piscium quas comedebamus in *Egypto gratis*.» (Numer. xi, 5; Diidorus, lib. I, Pococke, *Lettres des fontes*, tom. V, 1780, pag. 355 et seqq.) *Egyptum* tenet in linea maxime pollestant. Istum haec plantam inveniunt et notam fecisse diciunt.

Ab omni humana memoria celebrata erat *Egyptus* pro illi productione et fabrica, Herodotus, lib. II, pag. 121, cap. xv, pag. 151; Plinius, *Nat. lib. XIX*, cap. i; Arrianus, *Perip. pag. 145*; Kircher, *Egypti rest.*, pag. 360; Philostatus, *Vita Apollonii*, pag. 258; Coquett, *De l'Origine des lois et des arts*, tom. I, lib. II. In inferius res est elevatum prescopium era incolarum vestitus, nec presbiteri aliud vestis genus superponeretur (Herodotus, pag. 116). Subtile *Egypti* linum celebratur apud omnes veteres autores, quod superius excellenta mentione in Scripturis *Prov.* vi, 18; *Ezech.* xxvi, 7. Linum fabrica adhuc viget in hac regione. Rabbi Benjamin Tudela de fabrica Damietta loquitur, et Edmont Heyneque describit linum hauius fabricen, ut speciosissimo colore, adeo subtiliter notum, ut vix discerni possint (William Carpenter, *Scriptura histor. natural.*)

Sunt interpres, ait Rosemuller, ut Grotius, Vitringa et Dathius, illi *Exsiccationem*, in precedentibus descriptum, non proprie, sed figurae intelligent. *Egyptum* per ista bella civilia ad summum omnium rerum inopiam redactum iri; ex Nilii enim innundationibus *Egyptus* omnem suam percipliat fertilitatem. Sed nulla est ratio, circa illa non sint proprie intelligenda. Sepiu si factum esse ut Nilus estivis diebus nulla operari intentio, *Egyptum* non irrigari ex narrationibus et antiquiorum et recentiorum constat. Que calamitas, cum iam per se magna esset, si accedebat ad bella civilia, satis digna erant, quae memoraretur a vite miserum *Egypti* statim deplorente.

(2) Vers. 6. «Et dilatent flumina, » etc. Proprium verbi *et* significat *etiam* *occident* et exposuit N. G. Schreutius, *in conservat. ariq. Hebr.* pag. 74 et seq. Schreutius *primaria* et antiquissima potestate notans *stare*, *sustidare*, peculiariter de fluminibus et stagnis usurpatum fuit, querum aqua, quando *stare*, et in terram planum absorberit, ex lentulus reliquis, et lino pumiente, tetrum illum putorem quem *rancorem* dicimus *cahal*: nudo per *restomianum* significatio *rancescendi*

Vers. 8. «Et murebunt piscatores, » etc. Omne genus hominum enumerat qui beneficia aquarum vitam degabat. Et commoda omnia que *Egyptis* ex aquis provebiantur enumerantur, deponunt defutura et omnis abhendit; ut nemo sit qui calamitatis sit expers, prator etiam qui Dominum venientem superoperantur. (Forsterius.)

(3) Vers. 10. «Omnes qui faciebant lacunas ad capiendo pisces.» Ad verbum juxta textum hebraicum, *clausuras stagnorum annas*, id est qui stagna muro claudunt, ave vivaria in quibus sunt anima, hoc est pisces viventes. Sic Jarchius qui nomen hebreum **כַּלְעָדָה** gallico deinceps exponit, additum: «Clandelant enim *Egypti* aquas egredientes extra ripam fluminis (Nilii), que deinceps extenuantur, atque stagnant efficiunt lacunam collarin in qua multis pisces gerant. Dicit igitur vnde fundamenta forsan, quis illi foderant comprehendenda esse et diruta esse stagna conclusa ab ipsis facta.

9. CONFENDERUNT QUI OPERABANTUR LINUM. — Linum prestat et subtile producet *Egyptus*, teste Plinio lib. XIX, cap. i, eratque ejus usus in sacris: unde sacrodotes *Egypti* a Martioli vocantur *lignari*. Dicit ergo arescentibus aquis viridia omnia, ac linum quo gloriat *Egyptus*, intertura, ut lini carminatices, netricies, et textores dependerint sint et confundendi: et, id est quia, *irrigua ejus* erunt arida et *flaccida*, hoc est flaccida, vel flaccescant. Idem mox dicit de pictoribus, qui lacunas faciunt juxta Nilum, ut in eis ex Nilo exundante deferantur pisces, ibique eo refluente capiantur: hi enim pariter deficiente Nilo ejusque exundatione, depauperantur sunt et confundendi, atque fume et cercumis tabescunt et marcescent. Nota: Pro *tertentis subtilla* hebreica non est *תְּמִימָה chorai*, quod Vatablus et alii vertunt, *texentes ploras foras*, vel *foramindetas* (*תְּמִימָה* enim significat foramen), id est texentes retia. Verum de retibus iam dixit, et hebreica non est *charai*, sed *chorai* quod significat vestes subtile et hyssinas, quales sunt herorum et principium. Unde Septuaginta vertunt, *operantes hyssas*. Et notum est tales pretiosissimas fuisse confectas in *Egypto*. Forte etiam nolat indecorum et in honestum luxum feminarium, que tam subtilibus vestibus sese inuidabant, ut nudiles membrorum per illas transperaret et ostentaretur (3).

41. STUTI PRINCIPES TANOS. — *Tanis* erat me-

surevit. Hoc significatio totius orationis seriei apertissima est. Et ecce siendi, rancescent flumi et fossa Nil, abundabunt et exsiccantur rati *Egypti*. Ubi facile animadverterit, verbo *תְּמִימָה* hoc in serie, nihil aptius, et ad eleganter gradationem, qui uitio vates, accommodatus esse. Nam fluvio quando exsiccantur primo subducunt, ex quarte stagnum aquarum *rancorem*, seu corruptum eum ingrato odore et sapore compactuant, contubernantes; deinde magis magisque *extenuant* tandem peritūs exsiccantur. Ceterum, id quod vides modo dixi, rancescentes et subducunt aquas *Nil*, et trachorum atque canarium ex illo derivantur, ergo illustratur recentiorum hominorum qui oras illas adherent, narratio, Ammen Trajanus, quod nomine est canalis ejusdem ex Nilo per urbem *Calatra* ducti antequam vivi Nil aqua in illi ascendat, pressum odorem exhaleare, adeo ut vasa argentea, licet in cistis condita, ferrugine obducantur. (Rosemuller.)

Vers. 8. «Et murebunt piscatores, » etc. Omne genus hominum enumerat qui beneficia aquarum vitam degabat. Et commoda omnia que *Egyptis* ex aquis provebiantur enumerantur, deponunt defutura et omnis abhendit; ut nemo sit qui calamitatis sit expers, prator etiam qui Dominum venientem superoperantur. (Forsterius.)

(3) Vers. 10. «Omnes qui faciebant lacunas ad capiendo pisces.» Ad verbum juxta textum hebraicum, *clausuras stagnorum annas*, id est qui stagna muro claudunt, ave vivaria in quibus sunt anima, hoc est pisces viventes. Sic Jarchius qui nomen hebreum **כַּלְעָדָה** gallico deinceps exponit, additum: «Clandelant enim *Egypti* aquas egredientes extra ripam fluminis (Nilii), que deinceps extenuantur, atque stagnant efficiunt lacunam collarin in qua multis pisces gerant. Dicit igitur vnde fundamenta forsan, quis illi foderant comprehendenda esse et diruta esse stagna conclusa ab ipsis facta.

tropolis *Egypti*, et regia Pharaonis, unde ibi Moses olim cum Pharaone discepavit, deincepsque plagas ei et *Egypto* infixit, de quo plura *Exodi* vii, in fine, q. d. Superbi et stulti consulari et principes p^raeponi superbum, ideoque stultum consilium dederunt Pharoni, scilicet illud quod seruitur. Verum est illud Ciceronis in *Officiis*: « Parva sunt arma foris, nisi consilium sit domi; » et illud Vegeti: « Dux bellum callidus sit quam fortior; » facilius enim et tufus hostis arte quam armis vincitur (1).

Quoniam mictis (persuaderetis) PHARAONI (ut ipse cogit), et dicat (est enim minimes): FILIUS SAPIENTIUM EGO, FILIUS REGUM ANTIQUORUM, — q. d. Hierodotus et quasi naturals ex propria tot scientiarum, mihi est sapientia aequa ac regia maiestas; ergo ea excidere, aut ab Asyris vel Chaldeis deejicit non possum. Ia Haymo, Forerius et Sanchez. Tacite ridet *Egyptios*, qui suam antiquitatem jactabant, quasi ipsi fuisse hominum primi, et ante multa annorum milia existissent. Sic Lucianus, in lib. *De Astrologia* tradit Areadus ob eam causam stupidos habitos, quod astrologiam contempserint, seseque fecerint antiquiores ipsa luna. Unde et *παντάνεια*, id est antelunis, sunt dicti Aristophanes, in *Avibus*, variis titulis irridet eos qui jactant antiquitatem suam, aitque:

Antiquos et Cironem et Titanibus fuisca.

Et alias:

Antiqui quam chaos, et Saturni regna.

Alli putant consiliares haec dicere de seipso, quasi ipsi suam sapientiam ab avis acceptam, et stemma regium apud Pharaonem depredant, itaque apud eum sibi auctoritatem concilient; nam, ut ait S. Hieronymus, *Egyptii* sui generis conditores, heroes et deos esse putant, nempe Oron, ism, Osiriden, Tryphonem; et ob id se, non iam ex regio, sed ex divino semine productos jactant; unde et Septuaginta virtutem, quomodo dicitis regi, *Filiis sapientium nos*. Ita S. Hieronymus, Cyrilus, S. Thomas et Hugo. Vere Satyricus: « Noli responderi ad *Julianos* et nominare Catonum. » Et rursus: « Et genus, et proavos, et quae non fecimus ipsi: Vix ea nostra voco. » Grande est nobilis esse, non videri; nobilis vivere, non nasci; nobilis esse non gaudere, non generare, sed virtute et gestis.

13. DECEPANT *Egyptum*, ANGULUS POPULORUM EUS. — *Angulus*, quia in edificio principalem tenet locum, et utrumque parietem continet et stringit; hinc metaphorice ab Hebrews usurpatum pro principio, qui populum suis legibus strigunt et continent, estque firmamentum, columna et de-

(1) Quod nujus urbis potius meminerit propheta, quam siue cuiusdam, ut max. 43, Memphis, ratio hec est, modicres essent celebriores antiquis regis a longissimo tempore decoratis, Judeisque notissimis, vide *L'Egypte sous les Pharaons*, pars Champollion, tom. II.

cus regni ac reipublice. Ita Christus dicitur « factus in caput anguli, » et esse lapis angularis Ecclesie, *Psalm. CIVII*, 22, et *Math. cap. xxi*, 42. Sic Helvetiorum respublike vocantur *Cantones*, id est anguli. Sensus ergo est, q. d. Consillarii deceperunt Pharaonem, dicentes *Egyptum* esse angulum, id est principem populorum, qui scilicet vicini populi premeantur, enjusque sit, eos in officio et pace confinere, eosque contra hostes tueri, q. d. Tuum est, o Pharaon! iuri Judeos contra Nabuchodonosor, hic tuus est titulus, hoc tuum avatum stemma; scilicet Pharaon est angulus populum, Pharaon est defensor et protector Judeorum aliarumque vicinarum gentium. Hoc est consilium eorum stultum, de quo dixit vers. 41; nam haec ratione Pharaoh et *Egyptum* extitum attulerunt; irrariunt enim et provocarunt Chaldeos, eorumque potentissimum et bellicosissimum regnum, qui prouide invaserunt et vastarunt *Egyptum*. Alii, ut Leo Castrius, Arias et Lyranus haec accipiunt de exilio *Egypti* per Romanos. Unde argute Lyranus: « *Angulus*, ait, qui duabus lignis concurrentibus efficitur, hic dicitur conjunctio Antonii et Cleopatrae. »

44. SPIRITUS VERTIGENS, — quo capit turbatum verti solet, ut pater omnia que videt gyrari et rotari. « Spiritus ergo vertiginis » est spiritus perturbatus et eroneus. Unde Chaldeus et Septuaginta virtutem, *spiritum erroris*. Hinc et Noster mox explicat, subdens: « Et errare fecerunt *Egyptum* in omni opere suo, » q. d. Deus excecerat eos. Deus invertit et infatuat consilium eorum: quod modo id facit Deus, dixi *Cau. XXVII*.

15. ET NON ERIT *Egyptum* OPUS, QUDG FACIAT CAPUT ET CAUDAM, — q. d. Consilia et opera *Egyptorum* erunt imprudentia, iniuria et noxia; ita ut non sit opus eorum aliquod « quod faciat, » id est arguat et demonstret in eo gerendo fuisse « caput, » id est senum et sapientum virum; et « caudam, » id est juvenem vegetum ac validum, qui exsequeretur ea que senes et sapientes prudeuer decoverant (2).

Nota hebraica: *facere caput*, id est principem, est facere opus principis, dignum principem, ob quod mereatur fieri vel esse princeps, ita ut opus illud videatur quasi ipsum facere principem. Unde Antiochenus versio habet: *Non erit Egyptus vir qui fat primarius* (princeps) *neque cava, et in illa die erit Egyptus quasi mulier, timebit et paoebit a manu Dei potensis*. Et Arabia Alexandria: *Non erit Egyptus vir, quem constitutus caput et caudam, primum et ultimum*.

INCURVANTEM ET REFRENANTEM. — Idem est cum eo quod praecessit *caput et caudam*. Ita Arabicus & Syriaca jam citata. Unde Septuaginta virtutem,

(2) In nominativo casu hebreus textus potest veri, ut infra notat Cornelius, non erit *Egyptum* opus quod faciat caput vel cauda, *וְאַנֶּסֶת נָבָל* quem translatio sensum reddi clariorum.

principium et finem, q. d. Opus *Egyptorum*, quasi sibi, erit imprudens, insulsea et mancum, non habens caput et caudam, principium et finem. Audi S. Hieronymum: « Dominus, ait, misericordia eius spiritum erroris, et errare fecerunt *Egyptum* in omnibus operibus suis, sicut errat ebrios, et videntes, qui inebriatus est vitios, de quibus ebris Ioei loquitur: « *Vae qui ebrii estis absque vino!* Et non solum ebrios, sed et videntes furor, dracorum, et furorum aspidum insanabilem, postquam hujuscemodi virtus evocaverint, intelligent ebrietatem suam, atque cognoscant, quod quamdui ebrii fuerint, nee principium haberint nec finem, id est nec caput nec caudam, sed truncum ex ultra parte animal. Unde Septuaginta et Symmachus transulerunt, *ἀγνοοῦσι τὸν θόρον*; Aquila, *incurvum atque perversum*: in incurva sines intellegi volens, in perverso lascivientes pueri qui omnia perversa faciant, ac per hoc esse sensum, quod in *Egypto* non solum sum caput et cauda, sed et senes et pueri, id est et principium et finis. Juvenes ergo et pueri videntur perversi et refrenantes, quia aguntur testibus passionum, quae frenari debent.

Pagninus et Vatabulus hec verlunt in nominativa, hoc modo: *Ne erit Egyptum opus, quod faciat, sive caput, sive cauda, sive ramus, sive juncus, sicuto explicat, q. d. Neque magnates, neque plebei agent quidquam, quod prostrat reipublicam, neque eorum opera aut industria liberari poterit Egyptus ab Assyris: caput et ramus sunt homines primi ordinis; cauda et juncus, plebei et ignobiles.* Vide dicta cap. IX, 14.

17. ERIT TERRA JUDA *Egypto in favorem*, — q. d. Etiam ipsum Iudei nomina pavori erit *Egypti*, sed quod eum illi optulerit voluerunt, tantum clamabat ab Assyris accepertur. Unde Aquila pro paoem verit, *ὑπέρων*, « cum qui pavidi et trementes circumfert oculos, et adventem formidat initium, » ut ait et explicat S. Hieronymus; secundum, S. Cyrilus: *Juda, inquit, erit terror Egypti*, proper Christum ex se natum, qui conteret idola *Egyptiorum*; tertio, et optimo Sanchez: *Pavor, inquit, significat reverentiam, rationem, observiam et admirationem. Unde S. Hieronymus in Comment. pro pavorem vertit sollemnam, q. d. Veniet tempus, cum *Egyptus* Christiana sacra suscipiet, tuncque eamdem religionem, eademque festa colat, quae collit terra Iuda, id est Ecclesia, que cepit in Sion et Iuda. Haec explicat Zacharias, cap. XIV, 16. Transit enim hic Propheta a clade *Egypti* ad ejus restauracionem per Christum, ut de more leta tristibus subnectat, et veteri omnia patrum facta Christi liberatoris consolatione et redemptione concludat: patet ex sequentibus (1).*

(1) In paoem... *in festis* legendum est. Fatetur quodam loco Hieronymus errorem suum, quod pavorem veriter, cum *festis* debuisse interpretari, quod *Egypti* intelligentes constitutis in eis esset, ut crucifixi cedent cultus omnes et religio universa, corruerentque animi pertinet di gentium, sola autem religio a Iudeis profecta et per Apostolos annuntiata oblinuerat. Quod manifestatio Prophetarum mox aperit. (Forerius.)

18. IN DIEILLA ERUNT QUINQUE CIVITATES. — *Exe. 18*.

• Quinque, » id est multe; ponitur enim numerus definitus pro indefinito, q. d. *Egypti* nunc valde abhorrent a Judaeis, eorumque lingua et religione, lieet eis contermini sint; sed futurum est, ut ipsi studiosi sint lingue Hebreorum / que hic Chanaanea vocatur; quia Hebrei incloferunt terram, quae olim fuit Chanaaneorum, vel Syriace illi affinis, et non tantum lingue, sed et religionis. Perinde ac si ex adverso hodie in Hungaria urbes aliquae ita impie inveniantur, ut Christiani nominis perfessi usque ad Mahometismum aspirent, ut ipsam etiam Lingua Arabicam, in qua scriptum est Mahometis Alcoran, vulgo dicant et loquuntur: « Lingua Chanaanitis, inquit S. Hieronymus, media est inter *Egyptianum* et *Hebreum*, et Hebrei magna ex parte confinis (2). »

hunc proprius significat *agere, circumagi*, in orbem agi, etc., transferunt tamen festivitas que celebabantur in eis, *potissimum*, *chariles*, et *circumrotantibus*; ita nomine capa potest ad festivitas transferri, eti propria *circumagitationem* designat, sicut et coq. *Ego circumagitationem dixi ea ratione quam janjam exponam. Cum intelligenter, Egypti aduentum Assyriorum, non minus pro timore incepit facti sunt ad bellum, quam si omnes essent feminae, quae intum aduersus se Deum percepirent, quasi decrivesset *Egyptum* totum veluti in oblationem abiti offert. Est enim tactus allusio in nomine *therapha* adutrum et ceremonias legis, in qua quoddam genus oblationis *therapha* dicitur, quae hinc et inde in assidue agitabantur. Quia autem Deus in Iudea colebatur, quod de agitatione manus Iehova et pavor qui agitationem illam consequeretur dixerat, nominibus telluris Iudea, et festivitatis, et constitutis quod *Dura cogitasset*, repetit, ut mysterio campanum aperiat. *Timor*, inquit, ingens universus *Egyptum* pergaet, timor inquietus, irati Dei; adeo et *Iudea* (in qua scilicet Deus colitur et habitat, et unde ad ceteras orbis partes proficiunt dicuntur) et *Egypti* festivitas seu *circumagitationem*, id est ut auditio nomine *Iudea* *Egypti circumrotentem*, et huc atque ille discurrent, sicut in festis Iudeorum fieri solet. Et si quis *Iudeanum commemoret*, et populi Del mentionem ingrat, super sic *commemorarent* *Egypti expassent*, intelligentes quid *Judeorum* Deus super ipsos statuerit. Hoc et admirabiliora erant, quo reges *Egypti* ut potentes erant, et parvi facebant Iudeos. Unde postea sub *Jesia*, quem prelio viceerunt, *Judeos* oppresserunt, et regem quem voluit prefecit illis Pharo. Quamobrem non nulli post tempore per Assyrios ipsi oppressi sunt. Adde quod mundum totum perterruit res *Judeorum*, et perinde imbeciles fuerunt ipsi *Egypti* ut verbo Del et exercitu ejus resistenter, ut *Tenies* in praece. Agnoverunt enim esse agitationem manus Domini, et expassentur: proindeque terra *Judea* *Egypto* fuit terror et ea quae probat tantus virtutis exercitus, et super narrantes que in *Judea* gesta fuerant, expassabat *Egypti*, intelligentes constitutis in eis esset, ut crucifixi cedent cultus omnes et religio universa, corruerentque animi pertinet di gentium, sola autem religio a Iudeis profecta et per Apostolos annuntiata oblinuerat. Quod manifestatio Prophetarum mox aperit. (Forerius.)*

(2) Vers. 18. « Lingua, » *Septuaginta*, seu *terramque Hebreos* pro *loqua* sumitur. Gen. II : *Labii unius, a ste. Dixit autem tabo chanaan potius quam Hebreos, ut obiter coriar esset propheta, et no Iudea ad litteram acciperent quod Hebreia lingua locuti sunt *Egypti*, ac si de lege Mosaicâ et littera tantum occidente esset sermo. Nulli*

Porro inter illas *Egypti civitates* erit una *Heliopolis* (id est civitas solis; quia in ea erat templum solis: unde solis, quasi deus, cultui erat dicata). Hoc, inquit S. Hieronymus, usque hodie factum esse patet: *Ostracina enim civitas, et cetera iuxta Rinocoraram, et Casium, quae conteruntur sunt Iudea, loquuntur syriace, et putant nonnulli vicinos Syros a Nabuchodonosore eo esse translatos; secunda, verus et clarus haec impleta sunt tempore Christi, et S. Marci, uti patet vers. 19. Quasi dicas: *Egyptius suscepit fidem et cultum Christi, loquenter pie et christiane, uti loquuntur Apostoli aliquis Iudei ad Christum conversi. Ita S. Cyrilus et alii passim. Numerat quinque civitates, quia quinque erant primariae urbes, et quasi metropoles in *Egypto*, quas nominat Ezechiel cap. xxx, scilicet Memphis, Tanis, Alexandria, Bubastis et Heliopolis. Pro aliis autem nominat Heliopolis, quia sita est inter Alexandriam et Coptum, tunc quia Heliopolis vigebat solis et deorum cultus; unde erat illa civitas sacerdotum, teste Strabone lib. XVII: quoniam maxime illa initio restituti Evangelio Christi, tunc quia subiecta a Christo et Apostolis, tantum Christo quantum soli et idolis addicta fuit, miretur in ea floruisse Christiana religio et Monachismus. Unde Heliopolis, ejusque monasteriorum et monachorum toties apud Palladium, Iustitiam et alias sita mentio.**

Turpiter ergo errat Calvinus, qui pro *civitas solis*, veritatem: *Civitas desolationis una vocatur, humectaque dat sensum: « His verbis sextam quamque urbem exitio designat, significans omnes sine spe restituitionis perire, qui non convertantur ad Deum, ut ipsum colant. Opponit enim urbes *Egypti* quae incipiunt eum agnoscere, alias quae exitio devote sunt. *¶* etiam enim exsecrationem et maleficitionem significat, quam *desolatio*, id est excidium et mors eterna, consequitur.» Errat, inquam, nam pro *civitas cleres*, id est sol, uti legunt et vertunt S. Hieronymus, Septuaginta, Chaldaeus, Symmachus, Vatablus, et alii passim, legit *cleres*, id est anathema; atque patet ex ipsius textura nullam esse his oppositionem, sed ejusdem materie et sententiae continuationem. Denique quia Hebraeum *cleres* non tantum solem, sed et terram significat; hinc aliqui *terram*, id est testum, vertunt, per eamque putant significari Ostracinam urbem, ait S. Hieronymus.*

enim aliud significat quam quod *Egyptia* a terra *cleres*, nomen disceipulis *Dominum*, filium Christi electi, eadem crederant, eadem loquerentur quae Chanaan illi; quinque et eidem Scripturis inveniuntur, et lingua *Hebreorum* addiscerent, ut Scripturas melius penetrarentur. Puto autem significari quod ex omnibus civitatibus *Egypti* quinque tales fidem Christi amplectentur, ut omnes habitatores earum Christiani essent. (Forerius.)

zeterum cum Judaea religio nunquam in *Egypto* primum vel principalem obtinuit, bene vero religio christiana, sequitur per religionem populi electi hanc, non illam intelligendam esse.

Dico ergo Prophetam ad volvendam ad tempora Christi, quem Deus misit *Egypti* omnibusque gentibus redemptorem, adeo ut in *Egypto* sub S. Marco, et deinceps maxima viguerit Christianismus, immo ibidem a S. Marco et Essecius ceperit vita monastica et religiosa. Ita S. Augustinus, lib. I *De Civitate: Ecclesia*, cap. xiv. Vota enim Evangelica (id est de servandis consilis Evangelicis), et preservium monastica paupertatis, castitatis et obedientie, hic notantur, foreque assurerunt in Christianismo, cum dicit Propheta: « Et vota voluntate Domino, et solvent. » Frustra ergo hic se torquet Calvinus, ut ex elidat votum, quod non sint coenusa verbo Dei, sed sint *debet*, quam Paulus damnat, *Coloss.* II, 23. Verum hoc probandum est Calvinus; contrarium enim ostendit, *Coloss.* II.

ET TITULUS DOMINI JUSTA TERMINUM EJUS. — *Titulus vocat*, vel templo, ut *Cyrillus*, vel crucem Christi, vel statu, vel columnas eretas in honorem Christi, q. d. *Egypti* per suas provincias et terminos erigunt cruces, templa, altaria, etc. Christo; hunc enim, non autem idola, ut olim, invocabunt cum erunt in tribulatione, qui mittet eis

illud, ex dogmate Iudaica religionis, perinde habendum erat ac profanum et impium, citopote invito Numine eructum; nisi hoc ponamus, illius constructionem sine precepisse Dominum hoc ipso oraculo, sive probasse. Agnoscamus et igitur cum Patribus, nonnisi post christiane Religionis exordium legitima et auspiciata Domini astraria in *Egypto* stetisse. *¶* Sic primum postero per cento cultu Dominus ibi, uti et aliis per orbem coli cepit. Ipsi pariter Judei etatis S. Hieronymi uno cum Christians assensu oraculum hoc ad Messiam referabant: ac Judei implendam eis rei fidem reciebant in tempore remotum et incognitum, quo liberatores opererantur; Christians vero litteralem eis veritatem intebantur in ea, que tunc in *Egypto* forebat, Christiana religione.

• *¶* Titulus Domini juxta terminum eius. » Quod sic va. ut in *Hebreo Rosenmuller*, et *cippus apud terminum eis Iosef*. **¶** *מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ* Hebrei est qualiscumque cippus, tumulus aut monumentum, sive sit lapis major rubis, sive columnas ex ligno aut lapide formata, ad res aliquas memoriam conservandam erectum aucto Deo consecratum, vid. *Genes.* xxviii, 17; xxxii, 20. Erat enim mons vetustissimus, ut si cui in hoc illo loco obligisset singulariter aliquis beneficium divinae providentie, cippum sive titulum, vel aram in ejusmodi loco poseret, et Numinis consecraret, subinde etiam ad ita inscriptio, que vel simpliciter Dei illius, cui consecratum erat monumentum, nomen exhibebat, vel beneficii memoriam latius explicabat. Cojus rei insigne exemplum vide, I *Sam.* vi, 12. (Rosenmuller.)

(4) Permuta alia de *Egypto* Prophetae vaticinata sunt, quae olim fuisse admisita docto *de extravagant Newtonius* in sua *Dissertatione de Prophetis*. Vide Ezechiel, xxi, 14, 15; xix, 7, 12, 13; xxxii, 15. Vide etiam Volney, *Royage en Syrie et en Egypte*, tom. I, cap. vi, vii, et *adversariorum* relations supra indicatas.

salvatores, scilicet insignes Prelatos et Principes, qui eos ab hostibus tum corporalibus, tum spiritualibus liberent et defendant.

22. **ET PERCUTIET DOMINUS.** — q. d. Vastabit Deus *Egyptum*, tum per *Assyrios*, tum per *Chaldeos*; sed post 40 annos eam sibi restituet, ut predixit Ezechiel, cap. xxix, vers. 13; secundo, et potius q. d. Deus *Egyptios* iam Christianos effectos casabit, tum ad expiationem peccatorum, tum ad probationem, et maiorem coronam eorum.

23. **IN DIEILLA ERIT VIA DE EGYPTIO IN ASTRIOS.** — q. d. Tempore Christi erit mutua pax, commercium et societas inter gentes olim hostiles, quales fuerunt *Egyptii* et *Assyrii*. Christians enim est lex pacis, quae gentes inimicæ in unam fidem, et charitatem, et Ecclesiam cogit et unit.

ET SERVENT EGYPTI ASSUR. — scilicet illi obsequiis, quibus Christiani per charitatem sibi invicem serviant, presertim mittendo eo predicationes et sacerdotes insignes.

Secundo, planius ex *Hebreo* verbi potest cum Vatable et Montano: *Coleat dominum Egyptum cum Assyriis*, sub quibus et *Babylonios* accipe. Et sic Sanchez nostram Versionem explicat, q. d. Servient (Deo) *Egyptii* Assur, sive *Assyrii*, id est simul cum *Assyrio*. Unde sequitur:

24. **IN DIEILLA ERIT ISRAEL TERTIUS EGYPTIO.** — **Tertius**, qui scilicet eque ut *Egyptii* et *Assyrii* fidem et cultum Christi recipiat, ideoque benedictio, id est maxime benedictus, erit, q. d. Tres haec nationes, scilicet, *Israelite*, *Egyptii* et *Assyrii*, que nunc ita inter se dimicant, conspirabunt in Christianismo.

BENEDICTUS IN MEDIO TERRE. — Sicut Israel erat medius inter *Egyptios* et *Assyrios*, ita ex eo, ut ipse Dei populo, benedictio per Christum effundetur in *Egyptios* aliasque gentes. Unde, licet aliae gentes sint a me benedicenda, tamen hereditas mea est, eritque Israel; sicut enim Israel olim per populus peculiariter a Deo electus, ita et nunc erit. Nam ex eo nascentur Christus, B. Virgo, Apostoli, primi Christiani, imo Christianismus et Ecclesia Dei, « opus manuum mearum (scilicet, tu es, dicit Deus) *Assyrio* (1). »

CAPUT VIGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Quae cap. xviij, de *Ethiopia*, et cap. xix, de *Egypto* vastanda seorsim prædictis, hic conjunctim prædictis,
et utriusque immens exilium per Assyrios intentat. Quocirca jubetur Isaias nudus excedere, ut portendat
Egypti et *Ethiopiae* spoliationem, et captivorum nuditatem (1)*

1. In anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam : 2. in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiae filii Amos, dicens : Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calcaneum tuum de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, et discalceatus. 3. Et dixit Dominus : Si uent ambulavit servus meus Isaia nudus, et discalceatus, trium annorum signum et portentum erit super Egyptum, et super Aethiopiam : 4. sic minabit rex Assyriorum captivitatem Aegypti, et transmigrationem Aethiopie, juvenem et senum, nudam et discalceatam, discoperit natibus ad ignominiam Aegypti. 5. Et timebunt, et confundentur ab Aethiopia species, et ab Aegypto gloria sua. 6. Et dicet habitator insulae huius in die illa : Ecce hac erat spes nostra, ad quos configimur in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum : et quomodo effugere poterimus nos?

4. IN ANNO, QVO INGRESSUS EST THARTHAN IN AZOTUM, CUM MISERAT EUM SARGON. — Sanchez putat Sargon esse Salmanassar, patrem Semenacheri, qui anno sexto Ezechie vastavit Samarianum, tumque irruisse in Philistinos vicinos, et obsedit Azotum, misso ex suo duc Tharthan.

Egyptum bello infestasse narrat. Unde colligas Berosum Annianum, apud quem nulla Semenacheri est mentio, a vero Beroso valde esse diversum. Idem quoque docet Herodotus, lib. sed ex eo quod audierat ex sacra histori, castra Semenacheri collius esse dicta, fixit eum ab Egyptis.

5. Quidam annales sic pugnaciam proponunt, quos

Verum passim alii, teste S. Hieronymo, censent Sargon esse Semnacherib, qui plura habuit nomina. Nam Tharthan, qui hic dicitur missus a Sargon, idem, IV Reg. xviii, 17, dicitur missus a Semnacherib; ergo Sargon est Semnacherib. Nam non Salmanasar, ubi omnes identur, sed Semnacherib vastavit Egyptum et Ethiopiae. Id discrete doceat Josephus, lib. X Antiq., cap. 1: «Ezechias, inquit, anno 14 Semnacherib, cum instructissimo exercitu eum aggressus est, cepitque omnes urbes Iuda et Benjamin, jacuisse molorum erat causa contra Hierosolymam; sed Ezechias per legatos pacem cum eo inuit, ea concitio, ut solveret argenti talenta trecenta, auri triginta. Accepit Assyrius pecuniam, sed pacia non prestitit. Nam profectus ipse cum copiis contra Egyptios et Ethiopios, Rabasem ducens ad continuandum Hierosolymitum bellum reliquit. » Citeat Josaphat in fine capituli Berossum, qui pariter Semnacherib totam Asiam et et Ediophenos esse propterea pars regnum per misus, quae a diis suis impetrarunt: « Nam una nocte, inquit, in eastris Semnacherib tanla murium vis exsistit, ut hostium arcus et reliqua arma corrodenter; quo factum est ut exarmatus rex a Peliusio suam exercitum abduceret. » Sed has curiitate Iudeis invictum fabule. Ex dictis palestini Isiae prophetam contigit anno 14 Ezechiel.

Dices: Semnacherib, IV Reg. xviii, diecum tunc venisse contra Iudam. Respondeo: Directe et in persona venit contra Judam, sed contumaciam etiam contra vicinos: azunde manens ipse in Iudea, misit Tharthan in Azumum cum parte copiarum. Prophetat ergo hic Isaias contra Egyptios et Ethiopios, ne, adventante Semnacherib, ad eum opere de more confugiant Ezechias et Iudei sed in Deo spem suam reponant(2).

(4) In hoc vacatio, *primo* notatus tempus prophetie facta, anno 4, *s. secundo*, refutari symbolum a Deo imporatum; a Propheta exhibitum, *et tertio*, subjici significationem docens *Egypti* et *Aethiopum* sub Asyriis, quibus misumur, captivitatem et transmigrationem, post triennium scuturam vel per triennium duraturationem, *quarto*, ostenditur spei in his olim reposita vanitas *quintu[m] s. sexto*.

Feb. 1. 2. SOLVE SACCUM. — Errant, qui putant hanc tantum fuisse visionem imaginariam nec revera Isalam incessuisse nudum, sed ita sibi in visione visum esse (1). Note : Saccus Isaiae et Prophetarum nudum erat cilicium, contextum ex pilis caparum vel camelorum, eoque vestiebatur super nude carue, ut Capucini, ut fecit res Israel, IV Reg. vi. 10; Dadih, cap. viii, vers. 6 (ut modo est).

volveret; amboque ejus exercitus cladem, antequam Aegypti fines transisset, memorantur.

Secundo, est quedam synonymia inter Assaraddon et Sargon, et præsertim Saragon, ut Aquila et Theodotion vertunt.

Tertius omnia melius constant, si intelligas Asscarabdom regem Senacherib potum, usque patris injurias uelut uscius contra Egyptum & Ethiopia tempore Iudeas consecratus; cum aliud legitur Ascarabdom Thebam evertisse, et magnum in Egypto victoriam reportasse.

*Quarto, quid obstat quin iste Tharthan, cuius nomen
in controversiam venit, quia, ex IV lib. Reg. fuit dux
exercitus Sennacherib, sit vel idem vel alius ejusdem no-
minis, si non cum Calineto dicere mavis, istud nomen
fuisse non proprium, sed dignitatis significativum?*

Hoc propheta videt utrum regni Assuradonis imitus, anno ante Christum 769 vel 750, quo Assuradon, qui Egypti invasionem Jam molevit, per Thardan obcessit Asyutum, fortissimum oppidum Palestinae, cuius expugnatio difficilis, sed accessoriae leviter. E-
stebalare, tanquam clavem Palestine maritima, quae urbem Iesamolyn Asyutum secunda regna egypti
civitatis, etiam postea, potest. Ita sedet Japhetis
quicunque melebar, quod est invenitum nominati-
tis. Quod si etiam vocas Jeremiam, est cingulum
solum habuit linium. Quemadmodum autem be-
ne nutrita corpora, si nuda sint, vires ac vigorem
apertius indicant; ita etiam pulchritudo morum
si incipit rugis non involvatur, magis indicat
animi magnitudinem et magnificientiam. »

post obsumionem 29 annorum, ut testatur Herodotus, lib. II, cap. clvii, vide infra vers. 3.

(1) Non revera ita inaccessum Isaiam, sed qua leguntur gesta esse in visione, plurim et interpretum ex Iudeis sententia. Haec Maimonides, Kinchius, Alben-Ezra, quibus admirandus est; Stendian, Theologus Gottingensis, et ex nostris Bertharius, qui eo quod nec Asaphos, nec Egypti huius signi testes fuerunt, satis fuisse assedit ad Iudeorum doctrinam, ut istos populos summan inopiam habentes ante diem scripti: et ne turpitudinem in hoc facta agnosceret cogitar, omnia in visione gesta esse dicit. In huius sententiis probatissim affectu illud *Ecclesiell. n. 9, et in 1, 2, non* Propheta a Deo jubular liberum comedere, quod certe nonnisi in visione actuum est.

Nota secundo: Hugo, Forerius et Sanchez puntant Isaiam non omnino fuisse nudum, sed extitum vestem, quem erat cinctum et propheticum (sine qua incedebat indecorum, ac si plane plebeius fuisse), deposuisse, ac interiore tunicae breviorem refinuisse, quia verendum contigebat, quomodo Saul, *I Reg. xii. 24, nudus*, id est deposito amicture regio, diecir cedidisse; et David *nudus*, id est deposito suto cultu regio, saltavisse ante arcam; nam dictum amictus fuisse ephod linco, non ergo erat omnino nudus. Ratio est: nam Isaias huius nuditatem portendebat capillorum *Ethiopum* et *Egypti* (Coptos, predilectorum illi antea non creaserat), futuri

Quae sententia etiam de pluribus affiis, quae Prophete sy-
bolice egisse narrantur (*vuln. Case 1*, *t. 1*) veritatis sit;
tamen cum Rosemuller dicens non dubitamus hoc loco
vix intelligi, quonodum Propheta dicti poset, *vers. 5*, ho-
minibus sat temporis esse « signum et portentum », id
est signum, quod in aliis excedat admirationem et stupi-
cam ob rei magnitudinem atque insidiositatem. « Signum » est
ad orque... ad... genitivis extensis, excludit, ad
torem multitudinem; illi autem non omnino futu-
ram crudelitatem, sed faciens et brevibus vestibus ve-
tiendi. Similis esset mortificatio, si religiosus, de-
posita veste Religionis, jubetur cum aliis tho-
raci et femoralibus prodire in publicum. Rec-
sententia probabilis est, et easior ac honestior in
speciem.

quod sensibus extensis excluditur, sed etiam obscuriorum significandam vel declarandam aptum: quare quo Propheta objecebantur per visionem, etiam ea illis narraret, apud eos non poterunt habere rationem signi. Ergo potius quod hic dictum comparandum est cum mandato similis supra v. 1, 2, 3, et Jerem. viii, 1 seqq.; xxx, 8, 9. Propheta erat signum et portata, ut non esset vocator. *Zachor*, m. 8 (*C. Ezech.* xii, 6) et supra v. 18). Mulla erugra insulta, et a communione conunditio abhorrentia, quadam etiam, ut v. 7. Contra Quid enim sibi velit re nos a insulta, quam laetus, gaud, motu proprio observabant, nemo qui queretur a se impetrabat; et cum quereret, edocerentur etiam nobentes de Divina voluntate.

Tunc fuit hoc libidinum, eo ignominiosius hoc Prophete spectaculum. Quod ergo Pintus et Montanus Isaiam subligacula relinquunt, id non tantum gratis dicunt, sed et hinc Scriptura adversatur, atque mori Hebreworum, qui subligaculae femoralibus uti non solent, sed tunics longis, instar Orientalium. Id colligimus ex eo quod Deus iussit sacerdoti sacrificanti vestire se femoralibus, quari alias sacerdos, aqua ac laici, more gentilium earunt; vestis ergo non laicorum, sed sacerdotum et sacra, erant femoralia; idque ad hoc, ne scilicet, si inter sacrificandum toga sacerdotis aperiret aut spargeretur, apparerent eorum femora nuda, ut dixi Exodi XXVIII, 42.

Secondo, quia saceum erat praenitens vestis super nuda carne, ut dixi: ergo exiuntem saceum, totus erat nudus.

Tertio, quia Isaia dicitur hic factus in portentum populi: portentum autem est, si quis omnino nudus incidat, non, si in ueste plebeia. Et sic Ezechiel factus est portentum, comedens flum bonum, et dormiens 300 dies in uno latere; et Ieremias, cum catenis ostantis incessit; et Zacharias, cum sumpsi vasa, id est instrumenta, stulti pastoris; et Osee, cum duxit fornaciam. Jubebat enim subinde Deus Prophetas, ut quedam plane exofectae, ad hoc ut duras Judeorum mentes, aliqui immobiles et indexiles, forrent et fleterent.

Quarto, quia haec nuditate portendit extremanum ignominium, tum spoliationem, et pauperitatem Egyptianorum; ergo plane fuit nudus.

Quinto, quia alegorice, Christi in cruce nuditatem representavit, quia fuit plena et omnimoda ad expiandum Adie peccatum et concupiscentiam, indeque prognata verescundiam, et erubescientiam: erubescerant enim quod viderent se omnino nudos in membris illis, in quibus dominabantur libido atque concupiscentia rebellans rationi. Hoc enim homini plendum et erubescendum est. Ad hanc enim Adie nuditatem et verescundiam exceptandum, Christus in cruce eam in se luendam suscepit, fulcite hinc ingenio Christo virgineo ignominia, pudor et crux. Christus ergo in cruce totum nudum, ut ex matris ueste proderat, pendit. *Ad docentem* S. Ambrosius, Athanasius, S. Bonaventura, et ex Francisco Suarez, III part., *Quæst. XLVI*, art. 8, sect. 4, et Jacob. Gretserus, lib. I de Cruci, cap. XXII et seq., Francisco Lucas in *Matt. XXV*, et alii.

Dices: Incendere plane nudum, est turpe et scandalosum, ac incenitivum libidinis; ergo hoc haec non precepit Deus. Respondeat ad antecedens, id verum esse, si sponte et ex petulantia fiat, non autem si fiat ex necessitate, ut cum quis nudus fugit ex incendo, aut excedit urbem; aut si fiat ex voluntate et iussu Dei: tum enim Dei mandatum omnem ab haec nuditate fodulatum abstegit. Hoc autem Iudei constabat Isaiam esse Prophetam Dei, et ex Dei iussu nudum incendisse, id que ad hoc, ut populum pari modo ab hoste nu-

dandum representaret; unde eum magis ad metum et pavorem, quam ad libidinem habundatus sua incitabat: præseruum quia corpus ejus iam effectum hirsutum, macie et inedi, oneratum, horrorem polius movebat quam concupiscentiam. Sic Deus iubens Osee Prophetam et viro honorato, dicere vilem merecricem (quod turpe erat et indignum), omnem ab hac re feditatem abstersit. Sic Deus concedens polygamiam Abramam, Jacob et aliis, omnem ab ea turbitudinem habet sua dispensatione admisit. Sie I. regis iustus non tantum nudari, sed et circumdate partes genitales.

Nota secunda, cum S. Hieronymo et aliis, insignem his obedientiam et mortificationem Isaiam, quod vir nobilis a regia stirpe, non eruberit per triduum celeberrime urbe, concessionibus media die plane nudus incendere: licet enim hoc in se indecorum et fedum esset, tamen honestabatur, eratque actus insignis virtutis per Dei mandatum: «Nihil enim honestius est Dei preceptis», *Triduo* *Isaiam* *subtiliter* *explicatur*, *lib. II*, *Scriptura*, *IV Reg. xix*, 9; alique post tres annos redit Iherosolymam, ubi ab Angelo cœsus est, ut patet ibidem, vers. 33, et *Isiae XXXV*, 36. Abfuit ergo distensus hinc et vastatione Egypti et Ethiopia per triennium: Ita Sanchez. Quare quod ibidem subdit Josephus: «Sennacherib multum temporis contrivit in apparatu oppugnacione Pelusii, scilicet, quod per triennium vastanda, omnibusque rebus nondante esset Egyptus et Ethiopia, hominique inde nulli abducendi essent ad ignominiam: dies enim hio Isiae, ut et Ezechiel cap. iv, 6, pro anno computabatur. Ita S. Hieronymus et Cyrillus (1).

Forerius vult Isaiam, non triduum tantum, sed totum triennium nudum ambulasse; idque habent Septuaginta juxta editionem Caraffa, licet editio Complutensis et alio omittant \rightarrow per tres annos. Sed hoc non videtur verum: nam hoc temario nuditatis, portendit ternarium annorum captivitatis Egypti futurum: ille autem fuit futurus, non post triennium, sed post triduum ab hac propheta. Nam Sennacherib hoc eodem anno 14 Ezechiel cap. vi, 6, pro anno computabatur. Ita S. Hieronymus et Cyrillus (1).

(1) Nos paulo crudiori hac sententia rellet: alteram amplecti malum, juxta quam Isaias nudavit, *non absolute*, sed *restricta*. Nam præter exempla a nostro Corolio, licet dissentiente ex Scriptura sancta deponitur, apud omnes olim, ut nota Rosemuller, *nudi dicebantur superiora ueste*, *sive in ueste*, *exuti*, *licet tunica vel interclusa haec non nudata*, *ut pluribus ostendit Gisb. Cuperus Observat.*, *lib. I*, *cap. vii*, *et Deyling. Observat.*, *ss. Script. part. IV*, pag. 888. Sic Aurelius Victor, *De Viris illustribus*, *cap. xv*, *de L. Quintio Cincinnato*: «Ad quem missi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offendierunt, id est unica infutum tunica...». Ceterum mandatum Isaiam injunctum, incedendum ipse esse veste exteriori deposita et discalceatum, non tam resipisco videtur habuisse ejus domesticum, quam commercium publicum, si prodret factis, et in conspectu aliorum versaretur.

(2) Si tamen per triennium sic incassisse Isaias dicitur, concedatur saltem Prophetam non semper aut quotidie per triennium illius spatium deposita tunica et nudus: per diuinam incessum, sed subinde, *data vocis deo*, *et occasione et temporis* *et ita consuetudine* *obraret*, *et sati* *erat* *ut inteligeret* *populus*, *tunc* *explicatur*.

3. SICUT AMBULAVIT. — Refer hec ad vers. 4: «Sic minabit rex: ibi enim similitudo per redditionem expletur; reliqua ergo quæ intercurrunt, sciatis, «trium annorum signum», usque ad sic, parentesi intercipienda sunt.

TRIUM ANNORUM SIGNUM ET PORTENTUM ERIT. —

Jehudi quod, vel *qua*, scilicet, ambulatio Isaiæ erit portentum trium annorum. Dupliciter hoc expō potest: *primo*, quod haec triduana nuditas Isai portendat vastitatione Egypti et Ethiopiae fore post tres annos ab hac propheta; *secundo*, et melius, quod haec vastitas durabil per triennium. Cepit enim anno 14 Ezechiel, qui Sennacherib audierat adventure Tharacam regem Ethiopiae contra eum perrexit, relicto in Iudea Rabage, uti docent Josephus, *I. B. X Antiq. 1, e. Scriptura*, *IV Reg. xix*, 9; alique post tres annos redit Iherosolymam, ubi ab Angelo cœsus est, ut patet ibidem, vers. 33, et *Isiae XXXV*, 36. Abfuit ergo distensus hinc et vastatione Egypti et Ethiopiae per triennium: Ita Sanchez. Quare quod ibidem subdit Josephus: «Sennacherib multum temporis contrivit in apparatu oppugnacione Pelusii, scilicet, quod per triennium vastanda, omnibusque rebus nondante esset Egyptus et Ethiopia, hominique inde nulli abducendi essent ad ignominiam: dies enim hio Isiae, ut et Ezechiel cap. iv, 6, pro anno computabatur. Ita S. Hieronymus et Cyrillus (1).

Egypti *et transmigrationem* (*transmigrantes et abductos*) *Ethiopicie* *juvenum et senum*. — Juvenes enim armis, senes consiliis rempublicam administrant et propagnant. «Consilia enim senum, hasta sunt juvenum», ait Pinarius apud Plutarachum in *Lycorum*. Et Aristoteles, *lib. VII Politice*, *cap. ix*: «Vires, ait, in juvenibus, prudentia est in senibus.» Et Poeta:

Ἐγενόμησαν νέων παιδιά δι τρίτην.
Opera virorum, prelia juvenum, consilia vero sunt senum.

DISCOOPERIT NATURUS AD IGNOMINIAM EGYPTI. —

Aliqui \rightarrow *discoverit* *naturas* *explicant*, *q. d.* *Præfectus* *vestibus* *usque ad matres*, *uti* *Exodus*, *script. servis David*, *II Reg. x, 4*. Verum aliud est *præfectus*, aliud *discoverit*. Solebam victores barbari vel ad ludibrium, vel ad libidinem, hostium captivorum membra, quæ pudore tegit, detegere. Dicit id Isaias hic, et cap. XLVI, vers. 2, de Babylonie: «Denuda, inquit, turpititudinem tuam, reverba crura, etc.; et Nahum, cap. III, vers. 5: «Revelabo, inquit, gentibus pudenda tua, et ignominiam tuam; et alibi sepe uniuersit Deus, quod «discoverit ignominiam, revelabit pudenda aut verecundiā», *hujus illiusve genit.*

3. ET TIMEBUNT. — *q. d.* Judei, qui haec tenet, habuerunt spem in Egyptis et Ethiopiae, et in quorum ope et copiis gloriae sunt, timebunt, et confundentur cum viderint eos tam ignominiosi capi et vastari.

6. ET DICET HABITATOR INSULE HUIG. — Judei metaphorice vocatur *insula*. *Primo*, quia sita erat inter mare Mortuum et Mediterraneanum.

Secundo, quia parva erat respectu Babylonis, quæ mare dicitur cap. seq., vers. 1.

Tertia, et potius, quia, ut explicit S. Hieronymus, vicinariū genitum, Assyriorum maxime et Egyptianorum, fluctibus ac bellis tundebat, *sicut insula fluctibus maris circumquaque tunditur*. **Quarto**, quia sicut insula sola in mari eminet, et caput exercit, cum reliqua mari obruantur: ita Jerusalem sola caput extulit, et evasit, cum Sennacherib Judeæ urbes, ut mare, suis copiis obruerat: hoc est enim quod dixit cap. vii, vers. 8: «Ibi per Judam, innundans, et transiens usque ad column veniet», *q. d.* Sennacherib Judam obruerat usque ad column, ita ut sola Jerusalem, que caput est, eminet et salvetur. Ita Sanchez. Huius ultimo sensu præ aliis sunt appositi et genuini.

Et continuandam esse cladem Egyptianorum et Ethiopiae, quando Propheta hanc personam non deponebat.